

Postavení OSVČ na trhu práce

Danění OSVČ: Zahraniční rešerše a analýza nedostatků v České republice

Policy-oriented studie

Petr Vilím, BA – PAQ Research, z.ú.

Filip Pertold, Ph.D. a kol. – Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i.

Listopad 2024

© 2024

Tento výsledek byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na léta 2023–2027 a je součástí výzkumného úkolu [04-S4-2024-VUBP Postavení OSVČ na trhu práce](#), řešeného Výzkumným ústavem bezpečnosti práce, v. v. i., ve spolupráci s PAQ Research, z. ú., v letech 2024–2026.

Úvod

Tato studie shrnuje dosavadní výsledky projektu Postavení OSVČ na trhu práce. Zveřejňujeme především komparaci danění OSVČ v České republice s vybranými zeměmi, které jsou v řadě ohledů srovnatelné. Analyzujeme rozdíly v efektivním zdanění jak u OSVČ, tak u zaměstnanců a poukazujeme na nejvyšší rozdíly v rozdílných profesích. V druhé části analyzujeme rozdíly v efektivním zdanění OSVČ uvnitř české systému zdanění mezi vysoko a nízkopříjmovými OSVČ a zaměstnanci.

Na tuto studii bude navazovat další studie dle harmonogramu, která bude zaměřená na výsledky šetření mezi OSVČ a zjišťování jejich reálných nákladů. Dále budeme analyzovat data z daňových priznání OSVČ se zaměřením na manipulaci daňových základů.

Tato studie je rozdělena do dvou částí. V první části (Danění OSVČ v ČR a zahraničí) shrnujeme principu danění a odvodového zatížení OSVČ v Česku a ve vybraných zemích. V druhé části (Nedostatky danění OSVČ v České republice) poukazujeme na hlavní problémy v designu daňově odvodového zatížení OSVČ v ČR.

1. Danění OSVČ v ČR a zahraničí

Zdanění OSVČ v Česku se liší od běžné praxe v zahraničí. Porovnááme systém a výši zdanění v Česku se skupinou referenčních zemí. Tyto země zahrnují naše čtyři sousedy, a dále Maďarsko a Slovinsko, vzhledem k jejich podobnosti k Česku. Data o zdanění OSVČ v těchto zemích jsme čerpali z agregátních databází, oficiálních vládních materiálů a konzultací se zahraničními experty.

Typy zdanění

OSVČ v téměř všech vybraných zemích mohou danit rozpisem výdajů v daňové evidenci či odpočtem výdajů paušálem (viz tabulka níže).

Využití jednotlivých daňových režimů v referenčních zemích

Země	Daňová evidence	Paušální výdaje	Paušální daň (fixní částka)	Paušální daň (%)
Česko				
Maďarsko			(Pouze pro určité živnostníky)	
Německo		(Paušály na jednotlivé položky)		

Polsko				
Rakousko				
Slovensko				
Slovinsko				

Zdroj: Vládní websity, konzultace se zahraničními experty

Paušální daň

Velkým rozdílem ve zdanění mezi Českem a vybranými zeměmi je absence paušální daně ve většině zemí. Podobně nastavenou fixní daň, která by zahrnovala i sociální a zdravotní pojištění, mají pouze v Maďarsku. Tzv. KATA (“daň pro malé firmy”) se ale od české paušální daně liší ve dvou důležitých aspektech. Za prvé, mohou ji využít jen OSVČ, kteří fakturují pouze fyzickým osobám; při fakturaci firmám je třeba využít ke zdanění veškerých tržeb jiného režimu. Za druhé, platba činí 50 000 forintů (asi 3 200 Kč) měsíčně, kterou mohou uplatnit OSVČ do tržeb v hodnotě 18 000 000 forintů (asi 1 110 000 Kč). Pro srovnání, v prvním pásmu paušální daně v Česku platba činí 7 498 Kč, tedy více než dvojnásobek, ale do o třetinu vyššího limitu tržeb 1 500 000 Kč. Nastavení paušální daně v Maďarsku se tak blíží původnímu záměru zavedení paušální daně u nás, tedy snížení administrativní zátěže drobným živnostníkům, spíše než nástrojem daňové optimalizace, kterým se paušální daň stala.

Dostí odlišný způsob paušálního zdanění nabízí Polsko. V tzv. “lump-sum” režimu mohou OSVČ zdanit své celkové tržby (a ne zisky po odečtení výdajů) procentuální daní v řádu 2-17%. Konkrétní procento závisí na profesi. Daň nepokrývá sociální a zdravotní pojištění, které se narozdíl od Česka platí zvlášť. Na druhou stranu stále zjednodušuje administraci jak na straně plátce (odpadá nutnost vykazovat výdaje), tak na straně správce daně, podobně jako paušální daň u nás. Mimochodem, do roku 2021 mělo Polsko i režim podobný naší paušální dani, tzv. ‘tax-card’, v rámci které platil OSVČ fixní platbu na základě výměru finanční správy.

Za zmínku stojí, že režim procentuální daně z tržeb mají i jiné země mimo referenční skupiny. Například Francie takto zjednodušuje zdanění malých OSVČ, zatímco Řecko a Estonsko rovnou aplikují srážkovou daň na příchozí platby na podnikatelský účet.

Paušální výdaje

Naopak většina zemí nabízí možnost zjednodušit si odpočet nákladů procentuálními paušálními výdaji do určité výše tržeb. Výjimkou je pouze Německo, které tuto možnost nemá a nabízí pouze paušály na určité typy výdajů, díky kterým odpadá nutnost prokazovat určité výdaje.

Celkově platí, že odečitatelné paušální výdaje v referenčních zemích jsou typicky nižší než v Česku, nebo se mohou aplikovat do nižších příjmů (viz tabulka níže). Například v Rakousku jsou paušální výdaje maximálně 45% tržeb, ale pro většinu profesí méně. Na Slovensku a Slovinsku se dá aplikovat paušál 60%, resp. 80%, ale jen do tržeb v hodnotě 500 000 Kč, resp. 1 000 000 Kč.

Tento rozdíl platí zejména pro profese, kde se dá očekávat vyšší podíl švarcsystému v Česku - např. IT, kde se typicky dá aplikovat paušál do 40%, případně vyšší, ale pouze do čtvrtinového nebo polovičního limitu.

Režim odečitatelných paušálních výdajů v referenčních zemích

Země	Rozpětí paušálních výdajů	Maximální roční tržby	Maximální roční tržby (v paritě kupní síly vůči Kč)	Paušál pro kancelářské profese (příklad IT)	Paušál pro manuální profese (příklad stavebnictví)
Česko	30-80 %	2 000 000 Kč	2 000 000	60%	60%
Maďarsko	40-90%	1 970 000 Kč	1 660 000 Kč	40%	80%
Polsko	20-50%	1 390 000 Kč	1 250 000 Kč	20%	
Rakousko	6-45%	1 000 000 Kč (vyšší sazba) / 6 000 000 Kč (nižší sazba)	1 370 000 Kč / 8 240 000 Kč	20% (pro nižší maximum) / 12+% (pro vyšší maximum)	45% / 12+%
Slovensko	60%	500 000 Kč	400 000 Kč	60%	60%
Slovinsko	16-80%	1 000 000 Kč / cca. 2 000 000 Kč	990 000 / 1 980 000 Kč	80% / 40%	80% / 40%

Pozn.: Zhruba přepočteno do Kč dle aktuálního kurzu.

Zdroj: Vladní website, konzultace se zahraničními experty.

Jde vidět, že typický živnostník v referenčních zemích s paušálními výdaji by měl při stejných tržbách nižší zisk, protože si tržby může snížit o menší paušální výdaje. Jak jsou na tom samotné sazby daně z příjmu a sociálního a zdravotního pojištění, které se ze zisku musí následně odvést?

Sazby daně a pojistného

Sazby daně z příjmů, které se aplikují jak na OSVČ, tak na zaměstnance, jsou celkově vyšší než v Česku (viz tabulka níže). V Polsku, Slovensku jsou trochu vyšší, a to buď základní nebo alespoň zvýšenou sazbou, a jedině v Maďarsku jsou nižší. V Rakousku, Německu a Slovinsku je pak rozptýlen sazby vyšší s výraznou progresí.

Co se týče povinného pojistného ve srovnávaných zemích, vidíme jasný vzorec vyšších efektivních sazeb než v Česku. Samotné sazby pojistného jsou u nás relativně vyšší, ale snižují se 55% koeficientem pro vyměření daňového základu, což je s Polskem výraznější snížení než v dalších zemích. Při výpočtu “efektivní” sazby pojištění (z celého zisku), která tento koeficient bere v potaz, se Česko dostává na nejnižší úroveň všech států.

Co se týče povinných minim pojistného, v Česku jsou oproti zbytku zemí na průměrné až podprůměrné úrovni. Ovšem v kontextu obecně nízkých sazeb pojistného (ponižených vyměřovacím základem) tvoří tato minima velkou část plateb pojistného. Pro českého OSVČ s měsíčním ziskem v úrovni průměrné české mzdy (44 000 Kč) by měsíční platby pojistného činily 10 340 Kč - tedy jen o polovinu vyšší, než je zákonné minimum 6 820 Kč. Pro srovnání by na Slovensku pojistné OSVČ se ziskem na úrovni průměrné mzdy bylo zhruba na úrovni dvojnásobku minim.

Sazby a procentuální základy pro výpočet daně a pojištění ze zisku OSVČ

Země	Zdanění		Pojistné			
	Daňová sazba	Obecné daňové slevy a nezdaněné části příjmu	Sazba soc. a zdrav. pojištění jako % zisku	Vyměřovací základ pro pojištění	Sazby pojištění	Minima pojistného (měsíčně)
Česko	15 % a 23 %	Sleva na poplatníka 30 840 Kč / rok	23,5 %	50 (zdravotní) a 55 (sociální) %	42,7 % (29,2 % sociální a 13,5% zdravotní)	6 820 Kč (3 852 Kč sociální a 2 968 Kč zdravotní))
Maďarsko	9 % (a navíc 2% z tržeb municipalitám)	Prvních cca. 5 500 Kč / měsíc nezdaněných	Cca. 33,5 %	100 %	18,5% (sociální) a 13 % fixně (zdravotní)	6 070 Kč (5 370 Kč sociální a 700 Kč zdravotní)
Německo	14 % - 47,8 %	- Prvních cca. 25 000 Kč / měsíc	37,5 %	100 %	Sociální nepovinné (24,6 %) a	4 600 Kč (povinné

		zisku nezdaněných - Možnost odpočtu pojištění z daňového základu			15,7 % zdravotní	pouze zdravotní)
Polsko	12% a 32%	- Prvních 174 300 Kč / rok zisku nezdaněných - Sleva na poplatníka: 20 910 Kč	21,9- 24,4 %	60 %	36,5-40,6 % (31,6 % sociální a 4,9-9,0 % zdravotní)	10 890 Kč (8 690 Kč sociální a 2 210 Kč zdravotní)
Rakousko	0-55 %	- Možnost odpočtu pojištění z daňového základu	29,6 %	100 %	25,8 % (20 % sociální a 6,8 % zdravotní)	3 810 Kč (2 940 Kč sociální a 870 Kč zdravotní)
Slovensko	15-25 %	Prvních 125 000 Kč ročního zisku nezdaněných	Cca. 38,6 %	Cca 80 %	48,2% (33,15 % sociální a 15 % zdravotní)	6 700 Kč (5 355 Kč sociální a 24701 350 Kč zdravotní)
Slovinsko	16-50 %	Prvních 125- 200 000 Kč ročního zisku nezdaněných	28,7 %	75 %	38,2% (24,35 % sociální a 13,85% zdravotní a další)	9 900 Kč (6 570 Kč sociální a 3 330 Kč zdravotní)

Zdroj: Viz sekce metodologie; zhruba přepočteno do Kč dle aktuálního kurzu

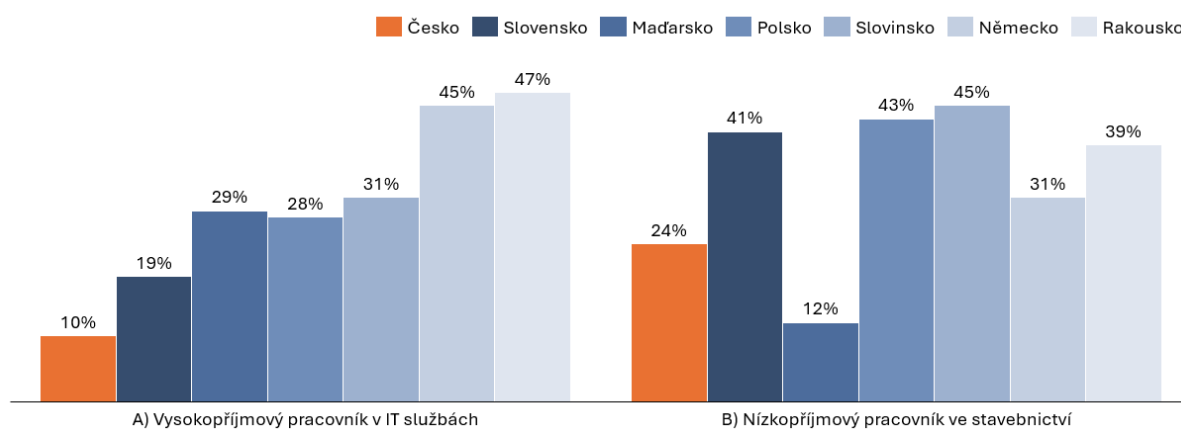
Výše efektivního zdanění

Výše uvedené rozdíly v jednotlivých aspektech zdanění se logicky projevují v celkovém efektivním průměrném zdanění, tedy celkovou zaplacenou daň (vč. sociálního a zdravotního pojištění) jako procento zisku (tedy tržeb minus náklady). Pro ilustraci rozdílů jsme vybrali několik modelových příkladů:

- A) Vysokopříjmový pracovník v IT službách: Tržby v hodnotě 200% průměrného příjmu dané země a vlastní reálné náklady 10% tržeb
- B) Nízkopříjmový pracovník ve stavebnictví: Tržby v hodnotě 125% průměrného příjmu dané profese a vlastní reálné náklady 50% tržeb

U obou příkladu platí, že ve většině státech je efektivní zdanění vyšší, než pro OSVČ v Česku. Pro příklad A) se v zahraničí pohybuje mezi 19 až 31 % (oproti 10 % v Česku), pro příklad B) je pak zdanění výrazné (nad 40 %, oproti 24 % v Česku), kromě Maďarska, kde živnostník může využít (viz. graf níže).

Průměrná daňová sazba (daně i pojistné) jako % reálného čistého zisku OSVČ, dva modelové případy, 2024

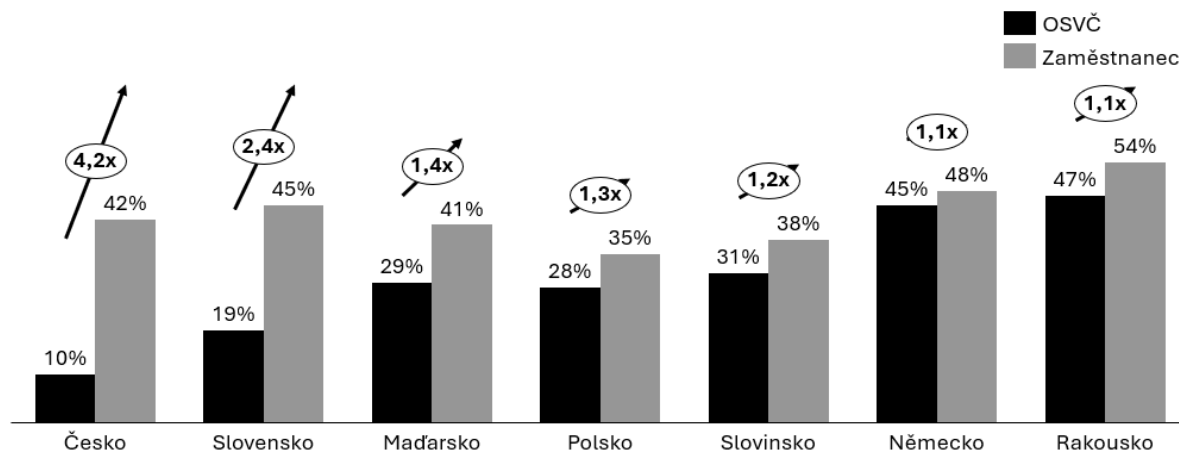

Zdroj: Vlastní výpočty.

Výše efektivního zdanění oproti zaměstnancům

Nejen, že je efektivní zdanění OSVČ v zahraničí vyšší, ale rozdíl mezi zdaněním zaměstnanců a OSVČ je nižší než v Česku. Pro tuto analýzu porovnáme pro oba typy pracujících celkový náklad práce před zdaněním - pro OSVČ tedy bereme reálný zisk před zdaněním, pro zaměstnance celkový náklad práce, vč. pojistného zaměstnavatelů. V modelovém příkladu A) - tedy vysokopříjmový pracovník v IT službách - je rozdíl v efektivním zdanění v Česku více než čtyřnásobný, zatímco v jiných zemích maximálně 2,4-násobný (viz graf níže). Tento vysoký diferenciál ve zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci v Česku vysvětluje, proč je v Česku tak rozšířený švarcsystém.

Efektivní zdanění (daně i odvody) jako % reálného čistého zisku OSVČ a nákladu práce porovnatelného zaměstnance, příklad vysokopříjmového pracovníka v IT službách, 2024

Zdroj: Vlastní výpočty.

2. Nedostatky danění OSVČ v České republice

Z přehledu zdanění OSVČ v zahraničí je zřejmé, že zdanění OSVČ je v Česku nízké. Je ale příliš nízké? V této kapitole ukazujeme, že zdanění OSVČ je nerovné. To jde proti principům dobrého daňového systému, při kterém navíc stát přichází o příjmy.

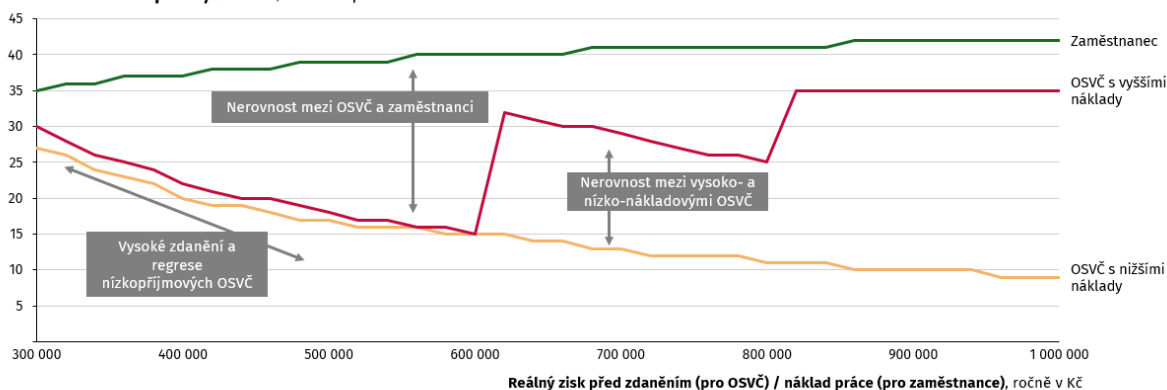
Konkrétně je zdanění nerovné v následujících případech:

- Je nižší pro OSVČ než pro srovnatelné zaměstnance, zvláště při vyšších příjmech;
- Je nižší pro OSVČ s nižšími náklady, a to zvláště při vyšších příjmech.
- Je nižší pro OSVČ s vyššími příjmy, a je tedy regresivní, a to zvláště při nižších příjmech;

Tyto nerovnosti ilustruje graf níže, který mapuje celkově zaplacenou daň a odvody jako procento reálného zisku (tedy efektivní zdanění) pro různé výše zisku.

Efektivní zdanění práce, % zisku / nákladu práce

Pozn. ke kalkulaci: Vysokonákladový OSVČ – reálné náklady 60% tržeb; nízkonákladový OSVČ – reálné náklady 10% tržeb; aplikace 60% výdajového paušálu; předpoklad volby optimálního režimu; bez dětí či jiných odečtů a slev (mimo na poplatníka)

Tyto nerovnosti popisujeme postupně ve všech třech způsobech zdanění, a následně diskutujeme jejich dopady.

Nerovnosti při zdanění daňovou evidencí

Jelikož při daňové evidenci OSVČ odečítá reálné náklady, účetní zisk, který je základ pro zdanění, je roven reálnému zisku. Nerovnost ve zdanění je způsoben pouze jiným výpočtem pojistného.

Snížený vyměřovací základ vede k nerovnostem se zaměstnanci

Zaměstnanci a OSVČ se liší v tom, kolik platí na pojistném. Pro zaměstnance činí celkové pojistné 45,4 % z hrubé mzdy. Jelikož pro srovnání s OSVČ bereme celý náklad práce (hrubou mzdu plus pojistné placené zaměstnavatelem), v přepočtu na podíl nákladu práce by celkové pojistné u zaměstnance činilo 33,9 %. Pojistné OSVČ jako podíl zisku (srovnatelném s nákladem práce) činí 42,7 %, tedy stejnou sazbu vyjma nemocenské pojištění. Tato sazba je ale de facto ponížena o vyměřovací základ 55 %, na který se snižuje zisk jako základ pro výpočet pojistného. Efektivní pojistné pro OSVČ tedy činí 23,5 %. Vyměřovací základ, který by OSVČ dostal na úroveň pojistného zaměstnanců, by byl cca. 80 %.

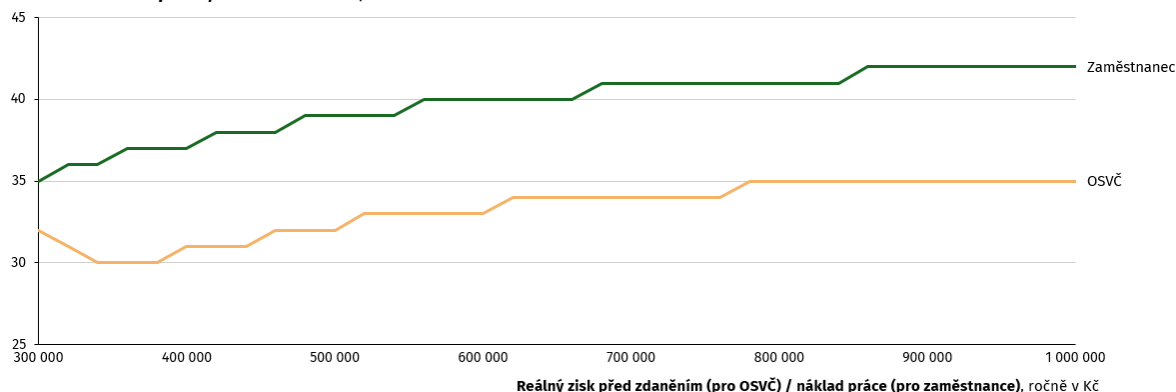
Tento snížený vyměřovací základ (ze srovnatelných 80 % na současných 55 %) vede k nižšímu zdanění OSVČ než u zaměstnanců o cca 5 p.b.

Porovnatelnost zdanění zaměstnanců a OSVČ

Pro výpočet průměrné daňové sazby zohledňujeme u OSVČ i zaměstnanců jak DPFO (po slevě na poplatníka), tak pojistné. To pro zaměstnance zahrnuje i odvody placeného zaměstnavatelem, technicky se tedy jedná o celkové zdanění práce zaměstnance. Tato celková daň je vyjádřena jako procento příjmů.

Metrikou příjmů je pro OSVČ reálný čistý zisk před zdaněním. Ekvivalentem pro zaměstnance je celkový náklad práce, tedy hrubá mzda a pojistné placené zaměstnavatelem. Tato ekvivalence vychází z toho, že z pohledu zaměstnavatele je stejné, pokud by pro ně pracovník byl jako zaměstnanec, nebo jako OSVČ (kterému by se vyplatil zisk v hodnotě hrubé mzdy a odvodů). Pro férové porovnání by situace měla být ekvivalentní i z pohledu pracujícího (kromě výše zdanění, jejíž rozdíl je předmětem našeho zkoumání), např. co se týče počtu odpracovaných hodin.

Efektivní zdanění práce, % zisku / nákladu práce

Pozn. ke kalkulaci: Bez dětí či jiných odpočtů a slev (mimo na poplatníka)

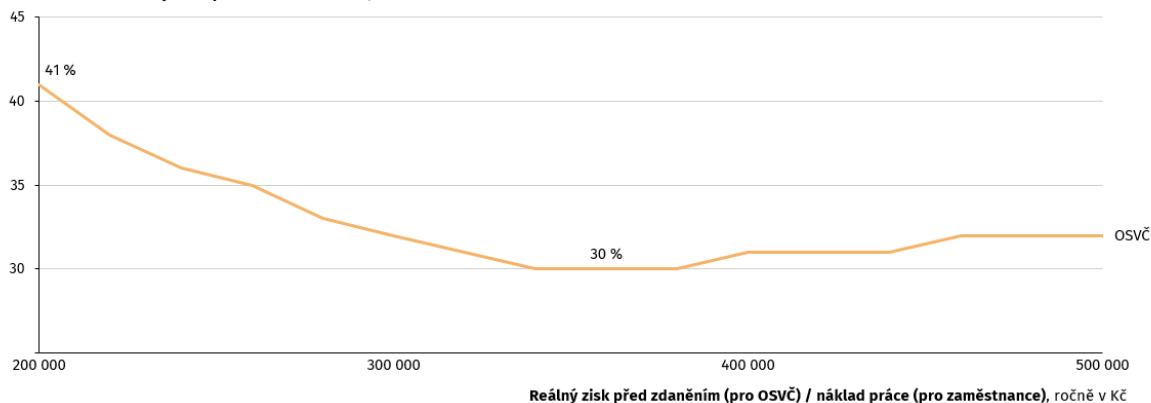
Zdůvodněním je, že zatímco mzda u zaměstnanců je příjem pouze z práce, část zisku OSVČ je i příjem z kapitálu. Ten ani nepodléhá odvodům pojistného, proto by tomu tak nemělo být ani u OSVČ. Tento argument je validní - pokud například zedník generuje tržby nejen svou prací, ale v kombinaci s jeho kapitálem (například míchačkou na beton), část příjmů je výnos z kapitálových investic. Není ale jasné, proč by tento výnos měl být zrovna v hodnotě 25 % zisků (rozdíl mezi současnými 55 % a srovnatelnými 80 %). Minimálně pro kancelářské profese s nízkou intenzitou kapitálu se zdá vyměřovací základ příliš nízký. To potvrzuje zahraniční praxe diskutovaná v předchozí kapitole, kde je vyměřovací základ minimálně 60 %, ale typicky 100 %.

Minima pojistného vedou k regresivitě

Hlavní OSVČ jsou povinni platit minima odvodů sociálního a zdravotního pojištění (6 820 Kč měsíčně). Ta vedou k regresivitě systému pro velmi nízkopříjmové OSVČ, jelikož se minima

odvádí i při velmi nízkém zisku. Například při zisku 200 000 Kč ročně vedou minima v hodnotě cca 82 000 Kč k efektivnímu zdanění 41 % (viz graf níže). To je dokonce více než pro zaměstnance. Při zvyšujících se příjmech ovšem celkové zdanění v absolutní výši roste jen málo - DPFO se mírně zvyšuje, ale pojistné do cca 350 000 Kč zisku zůstává na stejné úrovni minimum. Například při zisku 350 000 Kč činí zaplacená daň a odvody cca 104 000 Kč, tedy efektivní zdanění ve výši 30 %. OSVČ s velmi nízkými příjmy tedy platí procentuálně v dani více než OSVČ s vyššími příjmy.

Efektivní zdanění práce, % zisku / nákladu práce

Pozn. ke kalkulaci: Bez dětí či jiných odpočtů a slev (mimo na poplatníka)

Nerovnosti při zdanění paušálními výdaji

Reálné výdaje jsou typicky nižší než paušální výdaje

Většina OSVČ aplikuje paušální výdaje, které typicky činí 60 % tržeb. Aplikované paušální výdaje jsou ale nižší než reálné výdaje, které OSVČ má. To není překvapivé už jen proto, že je využívá 70% všech hlavních OSVČ. Pro část z nich může jít o administrativní úsporu, ale je v obecném povědomí, že pro velkou část se jedná o daňovou optimalizaci. Například jeden informační web hned v úvodu o paušálních výdajích popisuje, že *“většině [živnostníků se výdajové paušály] jednoznačně vyplatí. Umožňují totiž snížit si základ daně o víc než polovinu, i když jsou reálné náklady třeba nulové. A nulová často díky výdajovým paušálům bývá také výše daně z příjmů.”*

Naše data potvrzují, že reálné výdaje OSVČ využívající paušální výdaje jsou výrazně nižší než využitý paušál. Provedli jsme šetření mezi 1400 OSVČ, kteří deklarovali své reálné výdaje. Pro OSVČ využívající výdajový paušál je průměrný rozdíl v příjmech a uplatnitelném paušálu v průměru 20 procentních bodů, pro nejčastější 60% paušál je rozdíl dokonce 40 procentních bodů.

Porovnání reálných výdajů a uplatnitelného paušálu

Typ živnosti	Současný paušál	Reálné výdaje (medián)
Řemeslné a zemědělné	80 %	54 %
Ostatní: Kancelářské profese*	60 %	15 %
Ostatní: Další profese	60 %	38 %
Podnikání podle zvl. předpisů	40 %	21 %
Pronájem	30 %	n/a

*Kancelářské profese: Administrativní, IT, peněžnictví, vědecké a vzdělávání.

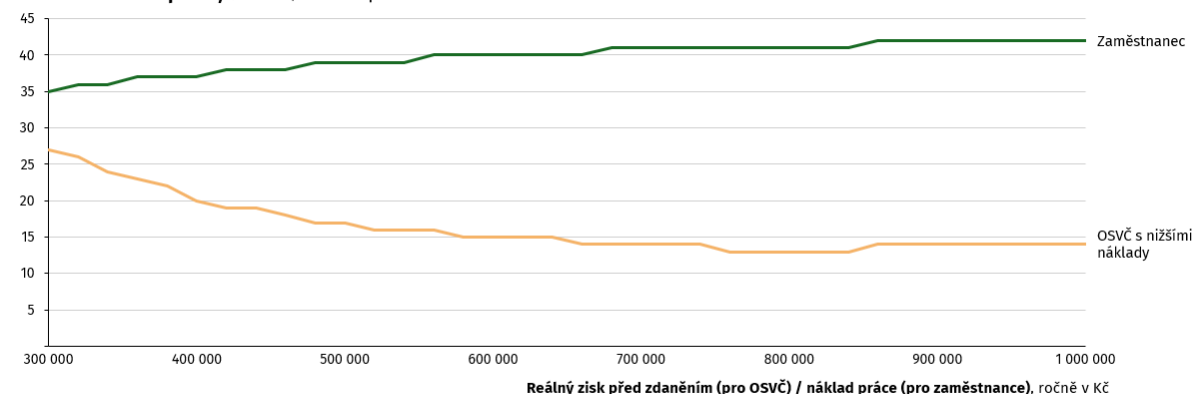
Zdroj: Šetření PAQ Research, květen - červen 2024, N = 1402.

Pokud se zaměříme na třetí skupinu, tedy ostatní živnosti, do které spadá většina OSVČ, tak vidíme velké rozdíly v reálných výdajích mezi jednotlivými typy činností. Kancelářské činnosti jako IT a administrativa mají velmi nízké náklady, naopak OSVČ v obchodu či rozvozu mají náklady blízko paušálu.

Nižší reálné výdaje zhoršují nerovnosti ve zdanění se zaměstnanci

Jedním důsledkem tohoto rozdílu mezi reálnými a aplikovanými náklady je, že efektivní zdanění OSVČ (jako % reálného zisku) je ještě nižší, než pro srovnatelné zaměstnance. Pokud si vezmeme OSVČ, jehož paušál je 60 % a reálné náklady jsou 10 % tržeb, tak jeho zdanění činí při vyšších příjmech 13 %. To je méně než třetina zdanění zaměstnanců s vyššími příjmy.

Efektivní zdanění práce, % zisku / nákladu práce

Pozn. ke kalkulaci: Nízkonákladový OSVČ – reálné náklady 10% tržeb; aplikace 60% výdajového paušálu; bez dětí či jiných odečtů a slev (mimo na poplatníka)

Proti srovnání zdanění OSVČ a zaměstnanců existuje dobrá námitka. Tou je, že OSVČ mají nižší očekávanou hodnotu budoucích příjmů než zaměstnanci, pro jakoukoliv současnou úroveň příjmů. Nesou vyšší riziko výpadku příjmu kvůli **absenci pracovně-právní ochrany**, kterou mají zaměstnanci - s OSVČ je lehčí přestat spolupracovat (nemají žádnou výpovědní lhůtu) a nedostávají žádné odstupné. Dále typicky kvůli nižším odvodům do sociálního systému nepožívají tak velké výhody při snížení příjmů - **nedostávají nemocenskou dávku**. Když tedy porovnáme OSVČ, který má v současnosti zisk 50 000 Kč měsíčně se zaměstnancem se stejným nákladem práce, zaměstnanec může kvůli ochraně pracovním právem a sociálním systémem počítat s vyšším příjmem do budoucna než OSVČ.

Případná reforma zdanění OSVČ, která by snížila nerovnosti se zaměstnanci, musí tedy vzít v potaz snížený očekávaný příjem v budoucnu. Jedním způsobem je přičíst pojištění proti výpadku jako náklad - to bude zahrnovat reálné pojistné (např. dobrovolné nemocenské pojistné, které si OSVČ mohou platit), nebo implicitní pojistné pro případ krátkodobého výpadku příjmu. Jak ale diskutujeme v následující kapitole, toto pojistné je spíše v řádu několika procent. U činností s vysokým rozdílem mezi reálnými a paušálními výdaji, jako jsou ty kancelářské, je rozdíl stále neospravedlnitelně vysoký.

Proti srovnání zdanění OSVČ a zaměstnanců existují další dvě námitky, které ale nezohledňujeme. Jednou je, že jsou OSVČ kvůli nižším odvodům sociálního pojištění vyměřeny

nižší důchody. To je pravda. Tento argument však sám o sobě nemá dostatečnou váhu.. Zvýšení zdanění OSVČ prostřednictvím nižších paušálních výdajů by zvýšilo vyměřovací základ, respektive vyměřený důchod, a závěr argumentu - že OSVČ mají nižší důchody - by tak neplatil. Mimo to již nyní za každou odvedenou korunu do sociálního systému může OSVČ očekávat vyšší důchod než zaměstnanec, jak ukazujeme v předchozí studii - a zvýšení základu snížením paušálních výdajů by tak pomohlo napravit další nerovnost mezi OSVČ a zaměstnanci.

Další námitkou je, že zaměstnanci mají na rozdíl od OSVČ nárok na placenou dovolenou. Tento argument je ovšem lichý, protože naše analýza dovolenou OSVČ de facto zahrnuje. Naše srovnání OSVČ a zaměstnance funguje, protože z pohledu klienta, resp. zaměstnavatele se jedná o ekvivalentní případ - stejná celková kompenzace za stejnou práci, tedy stejný počet odpracovaných hodin. To znamená, že když porovnáváme zaměstnance, bereme jeho reálné odpracované hodiny, které už jsou poníženy o dovolenou. Pro srovnatelného OSVČ pak bereme stejný náklad práce (tedy reálný zisk) se stejným počtem hodin - tedy po zahrnutí i jeho dovolené.

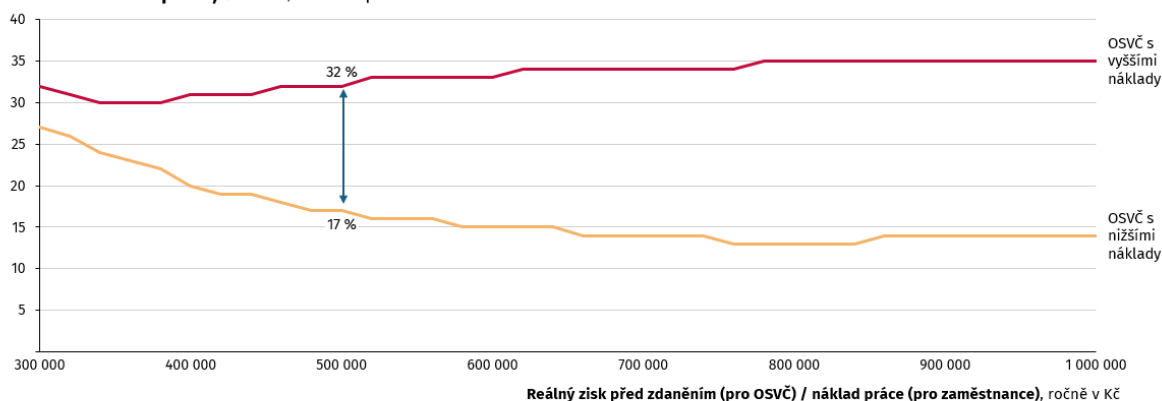
Nižší reálné výdaje vedou k nerovnostem mezi OSVČ s nižšími a vyššími příjmy

Druhým důsledkem rozdílu mezi paušálními a reálnými výdaji je nižší efektivní zdanění OSVČ s nižšími náklady oproti těm vysokonákladovým. Vezměme si dva OSVČ se stejným reálným ziskem 500 000 Kč:

- Nízkonákladový OSVČ s náklady 10 %: Tržby jsou tedy 556 000 Kč, po odečtení 60% paušálních výdajů činí základ daně 222 000 Kč. Zaplacená daň i s odvody je tedy 7 028 Kč (tedy 17 % z reálného - ne účetního - zisku 500 000 Kč).
- Vysokonákladový OSVČ s náklady 60 %: Tržby jsou tedy 1 250 000 Kč, po odečtení 60% paušálních výdajů činí základ daně 500 000 Kč. Zaplacená daň i s odvody je tedy 13 465 Kč (tedy 32 % z reálného zisku 500 000 Kč).

Oba OSVČ si vydělají v zisku před zdaněním stejně, ale protože má ten vysokopříjmový vyšší tržby, uplatnění paušálu snižuje výdaje na vyšší základ daně, a tudíž i zaplacená daň je vyšší. Efektivní zdanění vysokonákladových OSVČ je tedy vyšší (pro srovnatelný zisk), aniž by byl pro to legitimní důvod. Vztah mezi zdaněním a různou výší zisku pro nízko- a vysokonákladové OSVČ je znázorněn v grafu níže.

Efektivní zdanění práce, % zisku / nákladu práce

Pozn. ke kalkulaci: Vysokonákladový OSVČ – reálné náklady 60 % tržeb; nízkonákladový OSVČ – reálné náklady 10 % tržeb; aplikace 60% výdajového paušálu (pro vysokonákladového ve vyšších příjmech daňová evidence); bez dětí či jiných odečtů a slev (mimo na poplatníka)

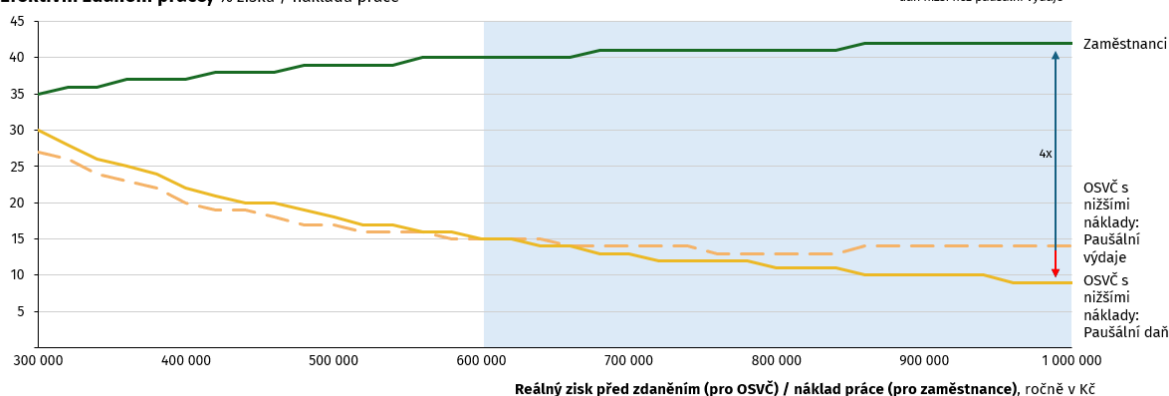
Nerovnosti při zdanění paušální daní

Část OSVČ může paušální daň preferovat kvůli nižší administrativní zátěži, ale opět je to pro velkou část OSVČ způsob daňové optimalizace. Režim paušální daně tak prohlubuje všechny ze zmiňovaných problémů, tedy nerovnosti se zaměstnanci a mezi nízko- a vysokonákladovými OSVČ, a regresi. To ilustrujeme v následujících grafech.

Nerovnosti se zaměstnanci

V následujícím grafu srovnáváme výši zdanění pro nízkonákladového OSVČ pro režim paušálních výdajů a paušální daně. Ve zvýrazněných pásmech s vyššími příjmy se vyplatí platit paušální daň, než aplikovat paušální výdaje. Logicky tak v těchto pásmech vidíme ještě výraznější nerovnost oproti zaměstnancům. Zdanění je o cca. 5 p.b. nižší, což zvyšuje rozdíl ve zdanění mezi OSVČ a zaměstnanci na více než čtyřnásobek.

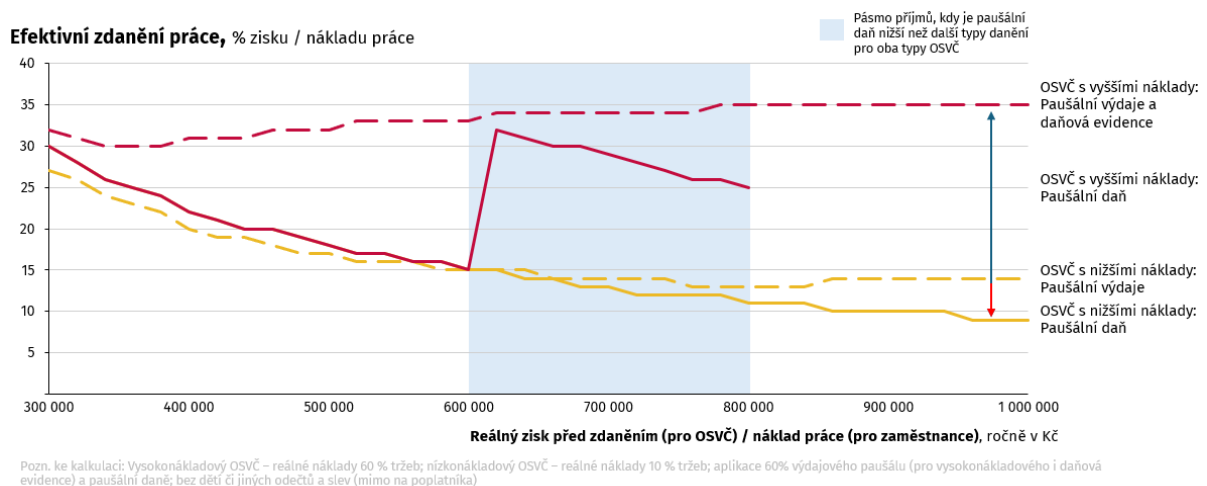
Efektivní zdanění práce, % zisku / nákladu práce

Pozn. ke kalkulaci: Reálné náklady 10 % tržeb; aplikace 60% výdajového paušálu a paušální daně; bez dětí či jiných odečtů a slev (mimo na poplatníka)

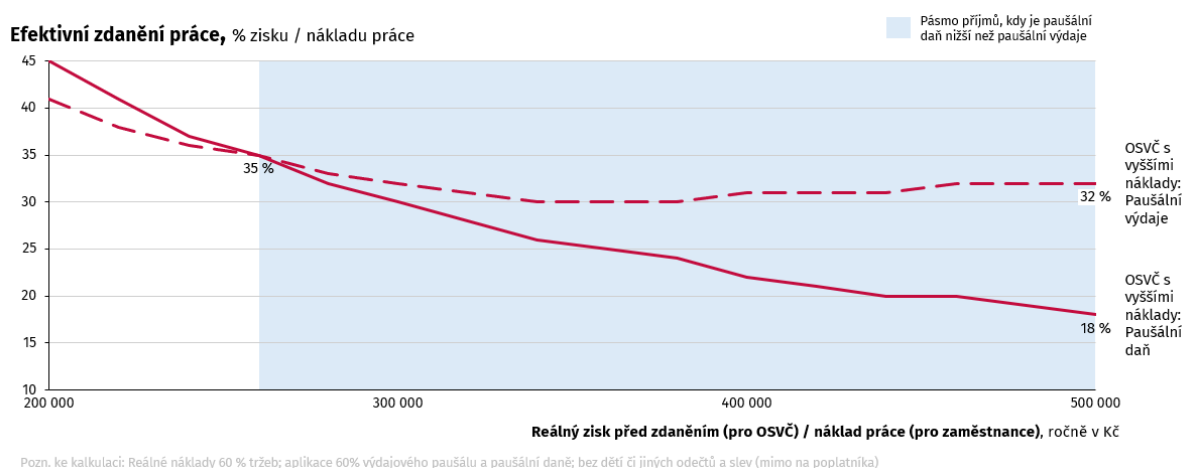
Nerovnosti mezi nízko- a vysokonákladovými OSVČ

V následujícím grafu srovnáváme výši zdanění pro oba typy OSVČ (s nižšími i vyššími náklady) pro režim paušálních výdajů a paušální daně. Režim paušální daně zhoršuje problém nerovnosti mezi OSVČ s vyššími a nižšími náklady pouze při vysokých ziscích. Při nižších ziscích (do 600 000 Kč) se paušální daň vyplatí pouze OSVČ s vyššími náklady, a nerovnost tak paušální daň snižuje. V pásmu zisků, kdy se vyplatí oběma (600 000 - 800 000 Kč), je snížení zdanění vysokonákladového OSVČ vyšší než snížení pro nízkonákladového. Je tomu navzdory vstupu do druhého pásma paušální daně, které vysvětluje skok znázorněný v grafu. Nerovnost tak paušální daň v tomto pásmu snižuje. Nad 800 000 Kč má vysokonákladový OSVČ příliš vysoké zisky pro využití paušální daně, a musí tedy využít paušální výdaje - v této úrovni nízkonákladový OSVČ své daně oproti paušálním výdajům optimalizuje, a tím nerovnost zhoršuje.

Regrese

V následujícím grafu srovnáváme výši zdanění pro nízkopříjmového OSVČ s vyššími náklady pro režim paušálních výdajů a paušální daně. Paušální daň se začíná vyplácet od zisku cca. 260 000 Kč, kdy zdanění činí 35 % - s paušálními výdaji se zvyšujícím se příjmu pozvolna, ale s paušální daní rychle (např. pro zisk 500 000 Kč až na téměř polovičních 18 %).

Dopady

Zdanění OSVČ porušuje princip progrese a neutrality

Ekonomové se do velké míry shodují na tom, že férový systém zdanění by neměl být regresivní. Regresivní zdanění totiž prohlubuje nerovnost a stěžuje nízkopříjmovým rodinám ekonomickou situaci. Ovšem jak jsme ukázali, zdanění OSVČ s nižšími příjmy regresivní je.

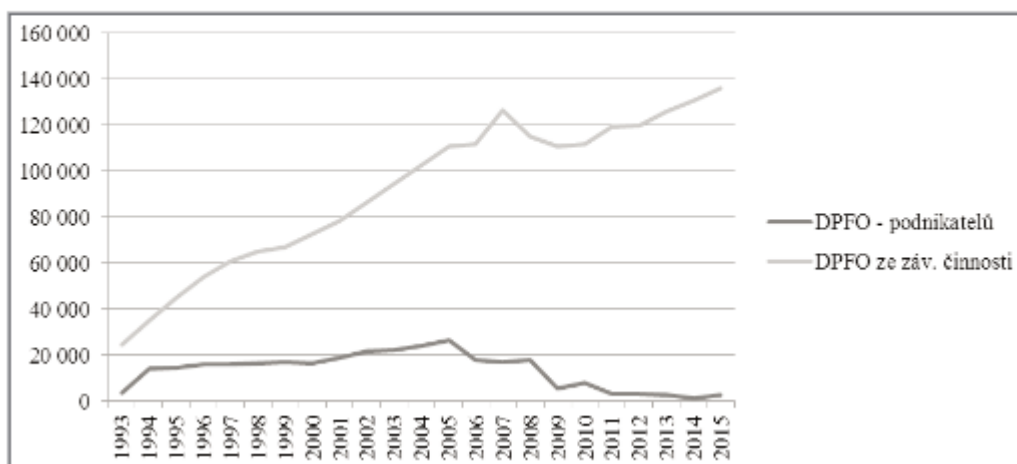
Dalším z klíčových principů dobrého daňového systému je neutralita - tedy že podobné věci či lidé jsou zdaněni stejně. Je intuitivní, že dva lidé ve stejné situaci by měli být zdaněni stejně. Například pokud si IT specialista vybere, že bude pracovat na IČO jako OSVČ a druhý si vybere zaměstnání, i když de facto je jejich práce podobná u stejného zaměstnavatele, rozdíl ve zdanění by být neměl. Ovšem jak jsme viděli, zaměstnanec může být zdaněn až 5x více, a zdanění OSVČ tak princip neutrality porušuje. Ten je porušen i ve vztahu mezi OSVČ s nižšími a vyššími náklady - při vyšších ziscích dosahuje vysokonákladový OSVČ až dvojnásobné zdanění.

Motivace ke švarcsystému a ušlé příjmy státního rozpočtu

Nízké zdanění převážně vysokopříjmových OSVČ s nízkými náklady je velkým motivátorem ke švarcsystému, tedy de facto zaměstnaneckou práci vykonávanou formálně jako OSVČ. V takovém stavu se nachází dle některých odhadů 120 000 pracujících. Nízké zdanění tak vede k tomu, že se z nelegální praxe stal běžnou praxí v některých odvětvích. Problém je ale také v ušlých příjmech do státního rozpočtu. Dle odhadů stojí švarcsystém 14 mld. Kč ročně.

Tato "díra" ve státním rozpočtu se taky za posledních dvacet let výrazně zvětšila. Když si porovnáme daňové výnosy od OSVČ oproti zaměstnancům, zaměstnanci přispívají do rozpočtu přes 50x více než OSVČ.

Obrázek č. 1: Vývoj inkasované daně z příjmů podnikatelů (OSVČ) a zaměstnanců (DPFO ze závislé činnosti) v letech 1993–2015, v mil. CZK

Zdroj: Blahout, Michal, a Říhová, Lenka: Daň z podnikání jako nástroj omezení pohybu OSVČ v oblasti stínové ekonomiky, 2019

Nízký výběr je problematický i vzhledem k tomu, kolik stojí administrace DPFO od OSVČ. Velká většina OSVČ podává daňové přiznání, jehož zpracování je pro finanční správu náročné. Dle odhadů byly výdaje na výběr DPFO od OSVČ v roce 2015 1,8 mld. Kč, zatímco inkasované DPFO pouze 2,5 mld. Kč. Výběr DPFO od OSVČ se tak sotva vyplatí.

Závěr

V této studii jsem poskytl evidenci k nevhodnému nastavení systému danění OSVČ v České republice. Poskytl jsem jak srovnání se zahraničím pro různé profese, kdy jsem ukázal především zásadní rozdíly ve zdanění u kancelářských profesí mezi Českou republikou a srovnatelnými zeměmi. Dále ukazujeme pomocí výpočtů, že český systém je významně regresivní, což znamená značné efektivní daňové zatížení u vysokonákladových OSVČ a výrazně nižší u nízkonákladových a vysokopříjmových OSVČ. Na tento výzkum bude navazovat analýza šetření mezi OSVČ a dat z daňových přiznání.